

เรื่อง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิและศพนิรนามในประเทศต่าง ๆ

ปัจจุบันโลกอยู่ในยุคการสื่อสารไร้พรมแดน สามารถติดต่อถึงกันได้อย่างรวดเร็วแม้ว่าจะอยู่คนละซีกโลกก็ตาม แต่ปัญหาที่พบในปัจจุบันคือจำนวนศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิหรือศพนิรนามที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในเกือบทุกประเทศทั่วโลก ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาอาชญากรรมที่เพิ่มมากขึ้น การเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมาย การเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยนั้นคือมีผู้สูงอายุมากขึ้นและผู้สูงอายุเหล่านี้เมื่อเสียชีวิตก็ไม่มีลูกหลานมาอ้าสัทธิ หรือบุคคลนิรนามและบุคคลที่พิการซ้ำซ้อนที่อยู่ในความดูแลของภาครัฐ ซึ่งบุคคลเหล่านี้เมื่อเสียชีวิตก็จะเป็นภาระของภาครัฐในการดำเนินการจัดการศพ โดยการจัดการศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิหรือศพนิรนามเหล่านี้จำเป็นต้องมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือ ระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้การจัดการศพเป็นไปในทิศทางเดียวกันในประเทศนั้น ๆ และมีการกำหนดผู้รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวที่ชัดเจน โดยผู้เขียนได้รวบรวมรูปแบบของกฎหมาย พระราชบัญญัติ หรือ ระเบียบปฏิบัติ ของประเทศต่าง ๆ ไว้พอสังเขปดังนี้

ประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการจัดการศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิหรือศพนิรนามไว้ในแนวปฏิบัติการจัดการศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิของกระทรวงสาธารณสุขมาเลเซีย มีใจความสำคัญดังนี้ เมื่อมีศพที่ไม่สามารถระบุตัวตนได้ซึ่งอาจจะพบที่โรงพยาบาลหรือตำรวจไปพบที่สถานที่ต่าง ๆ กำหนดไว้ว่าจะต้องบันทึกข้อมูลการตายไว้ใน “Buku Daftar Kematian” (หนังสือรายชื่อคนตาย) โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องดำเนินการตามหาญาติซึ่งถ้าศพนั้นเป็นมุสลิมจะเก็บศพไว้ 3 วันเพื่อรอญาติมาอ้าสัทธิ แต่ถ้าเป็นศพที่นับถือศาสนาอื่นจะเก็บศพไว้ 14 วัน ถ้ายังไม่มียาติมาติดต่อถือว่าศพนั้นเป็นศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิ เมื่อศพยังไม่มีการอ้าสัทธิตามเวลาที่กำหนด เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้พิพากษาจะดำเนินการจัดทำเอกสารที่เรียกว่า “Permit Mengubur” (ใบอนุญาตฝังศพ) ส่งถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลเพื่อนำศพไปดำเนินการ โดยศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิที่ป็นมุสลิมจะนำไปฝัง แต่ถ้าไม่ใช่มุสลิมอาจดำเนินการบริจาคเพื่อใช้ในการศึกษาได้ หรือถ้าไม่สามารถบริจาคเพื่อการศึกษา ศพจะถูกส่งไปพร้อมกับใบ Permit Mengubur เพื่อนำไปทำพิธีกรรมครั้งสุดท้ายต่อไป

ประเทศฟิลิปปินส์

ประเทศฟิลิปปินส์ได้กำหนดการก้าจัดศพไว้ในประมวลกฎหมายการสุขภาพ ในส่วนของการดำเนินการตามกฎหมายและข้อบังคับ เรื่องการใช้ศพเพื่อการศึกษาทางการแพทย์และการวิจัยโดยกล่าวไว้ว่า ศพที่ได้รับการรับรองจากผู้อำนวยการหรือหัวหน้าโรงพยาบาลว่าไม่ได้เสียชีวิตจากโรคติดต่อที่ร้ายแรง และไม่มีการอ้าสัทธิภายใน 48 ชั่วโมงหลังการตาย สามารถบริจาคเพื่อใช้ในการศึกษาทางการแพทย์ได้

ประเทศจีน

ประเทศจีนในส่วนพระราชบัญญัตินิติพยาธิได้กล่าวไว้ว่าแพทยนิติพยาธิจะต้องส่งรายงานการชันสูตรพลิกศพแก่อัยการหลังจากทำการชันสูตรศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิที่ไม่ทราบสาเหตุของการเสียชีวิต นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติการชันสูตรยังอนุญาตให้สามารถผ่าชันสูตรศพที่ไม่มีการอ้าสัทธิได้เพื่อเป็นการศึกษาและวิจัยทางการแพทย์ ซึ่งจะมีกระบวนการที่กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้ หน่วยงานตำรวจหรือ

หน่วยงานด้านสุขภาพที่รับผิดชอบจะต้องแจ้งให้โรงเรียนแพทย์ท้องถิ่นรับทราบเพื่อดำเนินการส่งศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไปยังโรงเรียนแพทย์ต่างๆ นอกจากนี้ให้มีการประกาศทางหนังสือพิมพ์เพื่อรอการอ้างสิทธิภายใน 25 วันจากวันที่พบศพและหากไม่มีสมาชิกในครอบครัวหรือญาติอ้างสิทธิภายในหนึ่งเดือนนับจากวันประกาศของหนังสือพิมพ์ ศพจะถูกศึกษากายวิภาคศาสตร์โดยโรงเรียนแพทย์ ในกรณีที่ศพมีสภาพไม่เหมาะสมสำหรับใช้ในการศึกษาหรือในภูมิภาคนั้น ๆ ไม่มีโรงเรียนแพทย์สามารถส่งศพให้องค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อนำไปศพไปฝังได้

ประเทศอินเดีย

สำหรับกฎหมายเกี่ยวกับศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิของประเทศอินเดียนั้นได้มีการกล่าวถึงไว้ในพระราชบัญญัติการปลุกถ่ายอวัยวะและเนื้อเยื่อ ปี 1994 กล่าวว่า ในกรณีที่มิใช่ผู้เสียชีวิตในโรงพยาบาลหรือเรือนจำและไม่มีญาติมาอ้างสิทธิภายในสี่สัปดาห์นับจากเสียชีวิต ผู้ที่รับผิดชอบในการดำเนินการนำอวัยวะหรือเนื้อเยื่อหรือทั้งสองอย่างของศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไปปลุกถ่ายคือเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ได้รับมอบหมายอย่างถูกต้อง และพระราชบัญญัติกายวิภาคศาสตร์เจมมูและแคชเมียร์ ปี 1959 ในเรื่อง การใช้ศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิเพื่อการศึกษาทางการแพทย์ มีสาระสำคัญดังนี้

1) ในกรณีที่บุคคลที่อยู่ภายใต้การรักษาในโรงพยาบาลหรือได้รับการดูแลโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานท้องถิ่น เมื่อบุคคลเหล่านี้เสียชีวิตลงและไม่มีญาติมาอ้างสิทธิ ผู้เกี่ยวข้องจะต้องรับรายงานการเสียชีวิตแก่เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจโดยเร็วและเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจจะดำเนินการส่งศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไปยังหน่วยงานที่ได้รับการอนุมัติเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาศพ หรือการเปลี่ยนถ่ายอวัยวะ

2) ในกรณีที่บุคคลเสียชีวิตที่โรงพยาบาลอื่นนอกเหนือจากโรงพยาบาลที่ถูกอ้างถึงหรือในเรือนจำและไม่มีญาติมาอ้างสิทธิเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลหรือเรือนจำดังกล่าวจะต้องรับรายงานข้อเท็จจริงต่อเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจและเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะมอบศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิต่อหน่วยงานที่ได้รับการอนุมัติสำหรับการใช้ศพที่ไม่มีการอ้างสิทธินั้น

3) ในกรณีที่ผู้เสียชีวิตไม่มีที่อยู่ถาวร และตายในที่สาธารณะ และไม่มีญาติมาอ้างสิทธิเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจจะเข้าครอบครองศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิดังกล่าวและจะมอบให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบมอบให้กับสถาบันที่ได้รับการอนุมัติเพื่อที่จะใช้ศพที่ไม่มีการอ้างสิทธินั้น

4) ถ้าศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิ ตามข้อ 1) 2) 3) มีสภาพไม่เหมาะสม ให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจดำเนินการเผาหรือฝังศพดังกล่าว โดยค่าใช้จ่ายรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ

ประเทศสหรัฐอเมริกา

รัฐมิสซิสซิปปี ได้มีการกล่าวถึงศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไว้ใน ประมวลกฎหมายของรัฐมิสซิสซิปปี ปี 2013 ในเรื่องการกำจัดศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิ กล่าวคือ แพทย์ โรงพยาบาล ผู้อำนวยการงานศพ เจ้าหน้าที่ชันสูตรศพหรือบุคคลอื่นใดที่ได้ครอบครองศพต้องแจ้งต่อคณะผู้บังคับบัญชา (the board of supervisors) หรือสมาชิก

ของสภาเขตในพื้นที่ที่ศพตายภายใน 48 ชั่วโมง เพื่อขออำนาจในการฝังศพ เผาศพ หรือการเก็บรักษาศพ เป็นกรณีไป

รัฐนิวเม็กซิโก ได้มีการกล่าวถึงศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไว้ใน พระราชบัญญัติรัฐนิวเม็กซิโก ปี 2006 มาตรา 24-13-1 เรื่อง การฝังหรือเผาศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิหรือคนยากจน กล่าวคือ ศพจะถูกฝังหรือเผาภายในไม่เกินสามสิบวันหลังจากมีการตัดสินว่าศพนั้นไม่ถูกอ้างสิทธิ แต่ไม่น้อยกว่าสองสัปดาห์หลังจากการเสียชีวิต ถ้าศพถูกเผาถ้ากระดูกจะต้องถูกเก็บไว้ไม่น้อยกว่าสองปีในที่สามารถระบุที่อยู่ได้ หลังจากพ้นกำหนดสองปีถ้ากระดูกจะถูกกำจัดแต่ต้องบันทึกสถานที่และรูปแบบของการจัดการไว้ไม่น้อยกว่าห้าปีนับจากวันที่ดำเนินการ

รัฐไอดาโฮ ได้มีการกล่าวถึงศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไว้ใน พระราชบัญญัติรัฐไอดาโฮ เรื่องการฝังศพหรือเผาศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิ กล่าวคือ ถ้าศพไม่มีผู้มาอ้างสิทธิภายใน 14 วันหลังจากเสียชีวิต เจ้าหน้าที่ชันสูตรศพจะต้องฝังหรือเผากับศพนั้นอย่างเหมาะสม

รัฐโอเรกอน ได้มีการกล่าวถึงศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไว้ใน กฎระเบียบแก้ไขรัฐโอเรกอน ปี 2020 เรื่องการจัดการศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิ กล่าวคือ ถ้าศพไม่มีการอ้างสิทธิภายใน 10 วัน สถานประกอบการศพ (the funeral establishment) สามารถส่งรายการศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้หน่วยงานนั้น ๆ แสดงความจำนงเพื่อรับศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไปเพื่อการศึกษาหรือการวิจัย แต่ถ้าไม่มีหน่วยงานไหนตอบรับสถานประกอบการศพสามารถดำเนินการเผาหรือฝังได้เลยโดยไม่ต้องมีการยินยอมจากญาติ

รัฐนอร์ทแคโรไลนา ได้มีการกล่าวถึงศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไว้ใน กฎข้อที่ § 130A-415 ศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิ โดยสภา Lifeguardianship ของ The Arc of North Carolina กล่าวคือ ศพจะถือว่าเป็นศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิเมื่อไม่มีบุคคลใดแจ้งว่าเป็นผู้ครอบครองศพภายใน 10 วัน นับจากวันที่เสียชีวิต หลังจากนั้นสิทธิในการครอบครองศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิจะตกเป็นของคณะกรรมการกายวิภาคศาสตร์เพื่อนำศพไปศึกษาวิจัย แต่ถ้าคณะกรรมการกายวิภาคศาสตร์ไม่รับศพ ศพที่ไม่มีการอ้างสิทธินั้นจะอยู่ในความครอบครองของผู้อำนวยการฝ่ายบริการสังคมของแต่ละเขต เพื่อดำเนินการจัดการกับศพที่ไม่ถูกอ้างสิทธิ ซึ่งอาจจะเป็นการเผาศพหรือฝังศพด้วยวิธี “hydrolysis” หรือการฝัง

ประเทศแคนาดา

สำหรับประเทศแคนาดาได้มีการกล่าวถึงศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิไว้ใน พระราชบัญญัติการดำเนินการงานศพ ของควิเบก กล่าวคือ เมื่อศพไม่ได้รับการอ้างสิทธิภายในเวลาที่กำหนดนั้นคือภายใน 72 ชั่วโมง รัฐมนตรีจะเป็นผู้มอบอำนาจให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติมาดำเนินการเคลื่อนย้ายศพซึ่งอาจจะเป็นสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่รับบริการจัดการศพ ซึ่งสถาบันการศึกษาต้องกำหนดให้ละเอียดว่าจะจัดการศพอย่างไรหลังจากศึกษาแล้ว และถ้าศพถูกส่งไปยังหน่วยงานที่รับบริการจัดการศพก็ต้องดำเนินการฝังหรือเผาศพโดยเร็ว

สำหรับประเทศไทยนั้นพบว่ายังไม่มีระเบียบที่เป็นการจัดการศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิที่ชัดเจนในแนวทางเดียวกันทั่วประเทศ แต่เป็นวิธีการปฏิบัติของแต่ละหน่วยงาน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติจะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับศพนิรนามไว้ใน คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (คำสั่งที่ 725/2558 ลงวันที่17 ธันวาคม 2558) เรื่อง ศูนย์บริหารจัดการศพและศพนิรนาม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ศบค.ตร) กล่าวไว้ว่าในกรณีที่ไม่มีการอ้างสิทธิในศพ ญาติ หรือผู้มีสิทธิมาติดต่อรับศพ หรือเป็นศพที่ไม่ทราบว่าเป็นใครให้เก็บศพไว้ ณ สถานที่ชันสูตรอย่างน้อย 3 วัน แล้วให้แจ้งเทศบาลท้องถิ่น สมาคม หรือมูลนิธิ เพื่อรับศพไปเก็บไว้ที่สุสานซึ่งต้องระบุหมายเลขศพและหลุมให้ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีประกาศของกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2544) เรื่อง หลักเกณฑ์การจัดการศพในสถานพยาบาล กล่าวไว้ว่า เมื่อมีการตายเกิดขึ้นและไม่มีญาติมาอ้างสิทธิภายใน 48 ชั่วโมง ผู้รับอนุญาตหรือผู้ดำเนินการสถานพยาบาลสามารถดำเนินการส่งศพไปเก็บไว้ ณ สถานที่อื่นที่เหมาะสมได้โดยจะต้องไม่มีมาตรการทำลายศพหรือเผาศพ ทำให้วิธีปฏิบัติในปัจจุบันคือเมื่อมีศพไม่มีญาติมาอ้างสิทธิในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการติดต่อมูลนิธิในเครือข่ายมาดำเนินการเคลื่อนย้ายศพไปฝังยังสุสานของมูลนิธินั้น ๆ ทำให้ประเทศไทยยังขาดวิธีปฏิบัติที่เป็นหลักการที่ชัดเจนที่ทุกหน่วยงานต้องยึดถือปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางเริ่มต้นไว้ดังนี้ ประเทศต่าง ๆ ที่มีการจัดการศพนิรนามศพที่ไม่มีการอ้างสิทธิที่ดีนั้น จะมีกฎหมายหรือพระราชบัญญัติที่ระบุรายละเอียดไว้อย่างชัดเจนซึ่งประเทศไทยควรแต่งตั้งคณะกรรมการในการศึกษาแนวทางในเรื่องนี้และกำหนดหลักเกณฑ์การจัดการศพนิรนามในเรื่องต่าง ๆ เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบศพทั้งในเรื่องค่าใช้จ่ายและเรื่องอื่นๆ กระบวนการในการจัดการ เวลาในการเก็บรักษาศพในสถานพยาบาลหรือสถานที่ชันสูตรเพื่อรอญาติมาอ้างสิทธิ เมื่อไม่มีญาติมาอ้างสิทธิศพจะถูกจัดเก็บอย่างไร ถ้าดำเนินการฝังศพ เมื่อไรจะขุดศพมาจัดการ ถ้าดำเนินการเผาศพจะจัดการเผาศพอย่างไร ศพที่เกี่ยวข้องกับคดีความที่ไม่มีญาติมาอ้างสิทธิต้องมีการจัดเก็บอย่างไร ซึ่งตัวอย่างคำถามเหล่านี้และแนวปฏิบัติของกฎหมายในประเทศต่าง ๆ ที่ผู้เขียนหยิบยกขึ้นมาเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปคิดไตร่ตรองและหาวิธีการที่เหมาะสมกับขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมปฏิบัติของคนไทย เพื่อที่จะได้เกิดข้อคัดค้านน้อยที่สุดและเกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกฝ่าย

บรรณานุกรม

- [1] Hisham S. The Management of Unclaimed Bodies. [Internet]. 2019. [cited 2020 May 20]. Available from: <http://www.myhealth.gov.my/en/the-management-of-unclaimed-bodies/>
- [2] Department of health environmental health service. Disposal of dead persons. [Internet]. 1997. [cited 2020 May 20]. Available from: https://www.doh.gov.ph/sites/default/files/publications/Chapter_21_Disposal_of_Dead_Persons.pdf
- [3] Ministry of Justice. Forensic Pathologist Act. [Internet]. 2019. [cited 2020 May 20]. Available from: <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=I0010052>
- [4] Ministry of Health and Welfare. Human Autopsy Act. [Internet]. 1984. [cited 2020 May 20]. Available from: <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=L0020015>
- [5] India Code. THE TRANSPLANTATION OF HUMAN ORGANS AND TISSUES ACT. [Internet]. 1994. [cited 2020 May 20]. Available from: <http://legislative.gov.in/sites/default/files/A1994-42.pdf>
- [6] India Code. ANATOMY ACT. [Internet]. 1959. [cited 2020 May 20]. Available from: <https://indiacode.nic.in/bitstream/123456789/3496/1/Anatomy%20Act.pdf>
- [7] Mississippi Code. Disposition of unclaimed dead bodies. [Internet]. 2013. [cited 2020 May 20]. Available from: <https://law.justia.com/codes/mississippi/2013/title-41/chapter-39/in-general/section-41-39-5>
- [8] New Mexico Statutes. Burial or cremation of unclaimed decedents and of indigents. [Internet]. 2006. [cited 2020 May 20]. Available from: https://law.justia.com/codes/new-mexico/2006/nmrc/jd_24-13-1-b25f.html
- [9] Idaho Statutes. BURIAL OR CREMATION OF UNCLAIMED BODIES. [Internet]. 2013. [cited 2020 May 20]. Available from: <https://law.justia.com/codes/idaho/2013/title-31/chapter-28/section-31-2802>

- [10] Oregonlaws. Disposition of unclaimed body of deceased person. [Internet]. 2020 [cited 2020 May 20]. Available from: <https://www.oregonlaws.org/ors/97.170>
- [11] The Lifeguardianship Council of The Arc of North Carolina, Inc. Disposition of Unclaimed Bodies. [Internet]. [cited 2020 May 20]. Available from: https://www.ncleg.net/EnactedLegislation/Statutes/PDF/BySection/Chapter_130A/GS_130A-415.pdf
- [12] FUNERAL OPERATIONS ACT. [Internet]. 2020. [cited 2020 May 20]. Available from: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/A-5.02>